

Commentaar bij het rapport *Naar een Dienstbaar en Stabiel Bankwezen* van de Commissie Structuur Nederlandse Banken

Platform Duurzame en Solidaire Economie – juli 2013

Het rapport van de commissie Wijffels over het Nederlandse bankwezen is positief ontvangen. Niet ten onrechte. Het rapport is helder geschreven, zeer informatief, geeft inzicht in zwakke elementen in het bankwezen en bevat een veelheid van op zich relevante aanbevelingen. Die aanbevelingen betreffen de vereisten te stellen aan hypotheeklen, versterking van de buffers van de banken, verbetering van het toezicht op de banken en op de economie als geheel, geordende afwerking van faillissementen van banken, en zo meer. Toch zijn wij zeer teleurgesteld over dit rapport. Die teleurstelling heeft vooral te maken met de analyse die de commissie maakt van het huidige financiële stelsel en het missen van de kern van het probleem: geldcreatie door particuliere banken.

In onze visie staat centraal dat sinds de neoliberalisering van de economie – sinds eind jaren zeventig van de vorige eeuw – er een enorme explosie van creatie van geld heeft plaatsgevonden. Hoe komt dit? Private banken hebben de afgelopen decennia het initiatief gekregen en genomen in de geldcreatie. In toenemende mate is geldcreatie dus bepaald door private belangen op de markt. Steeds meer is geld hierdoor het dominante criterium geworden voor de ontwikkeling van de economie. Alles, ook de reële economie, is onderworpen aan de dwingende maatstaf van maximalisering van geldwinsten. Dit verschijnsel wordt ook met de term financialisering van de economie aangeduid. Door economen is deze ontwikkeling verantwoord door het neoklassiek theorema, dikwijls wiskundig geconstrueerd, dat de markt uiteindelijk de problemen oplost en welvaart voortbrengt. De financieel-economische crisis zoals die met het failliet van Lehman Brothers zichtbaar werd, is echter een van de gevolgen van dat type denken.

Er is dus een zeer instabiel financieel stelsel ontstaan. Dat is op zich een groot probleem. Nog wezenlijker is dat die ontwikkeling de tendensen tot ecocide en tot sociale tegenstellingen heeft versterkt. Want de beschikbaarheid van het door private banken uit niets gecreëerde geld dwingt tot het zoeken van winstgevendende toepassingen, ook als het reële nut of de wijsheid van die toepassingen zeer twijfelachtig is. Zie onder andere de onverantwoordelijke manier waarop leningen zijn verstrekt aan regeringen (als in Griekenland) en aan sectoren als het vastgoed. En ook de private overconsumptie is met kredieten enorm gestimuleerd, reden waarom wij nu te maken hebben met bijvoorbeeld een onverantwoord hoge ecologische voetafdruk. De afgelopen decennia zijn allerlei ecologische en maatschappelijke kosten niet meegeteld omdat zij niet of te weinig vergezeld gingen van monetaire transacties.¹

Om deze en andere redenen hebben wij ten behoeve van de commissie Wijffels o.a. aanbevolen om creatie van geld weer het monopolie te maken van de publieke overheden, en om geldcreatie volledig te laten leiden door vereisten van de reële economie, dus door de ecologische en sociale mogelijkheden en behoeften (menswaarden en natuurwaarden).² Dat zou ook geleid moeten hebben tot inkrimping van de financiële sector. Daarbij hadden wij, eerlijk gezegd, de verwachting dat gezien de statuur en de opvattingen van de commissievoorzitter Wijffels, deze meer fundamentele problemen zouden worden erkend, en ook meegenomen in de aanbevelingen.

Kortom, de eerder genoemde aanbevelingen van de commissie kunnen zeker positief gewaardeerd worden. Maar tegen de achtergrond van de meer fundamentele crisis van het financieel-economisch stelsel hebben zij hooguit, en op onderdelen, een mitigerende werking. Ten principale verandert er niets. Het oneindige geloof in de markt, wat de crisis heeft veroorzaakt, heerst nog steeds. Ondanks dat wetenschappelijk bewijs dat geldcreatie door de overheid tot inflatie leidt ontbreekt, blijven velen geloven in de onzichtbare hand.

Martijn Jeroen van der Linden en Lou Keune

¹ Over deze en andere ontwikkelingen, en over de mogelijkheden daar uit te komen, hebben wij gerapporteerd in onze [MEV+ 2013](#).

² Zie de bijlage.

Bijlage

Geldcreatie naar de overheid en banken als solide intermediairs

Inbreng voor de Commissie Structuur Nederlandse Banken
Platform Duurzame en Solidaire Economie – maart 2013

Inleiding

De Nederlandse economie en de wereldeconomie hebben de laatste vier decennia diepgaande en structurele veranderingen doorgemaakt. Daarvan is er één van directe betekenis voor het formuleren van structurele veranderingen in het monetaire bestel. Dat is de financialisering van de economie. Daarmee wordt bedoeld dat in de huidige economie financiële waarden zijn gaan domineren over de andere waarden van de economie, namelijk mens- en natuurwaarden (die veel belangrijker zijn). De oorzaak van deze transformatie is gelegen in de verregaande mate van liberalisering van de economie op vele terreinen, waaronder de financiële sector. Als gevolg daarvan is laatstgenoemde sector onstuimig gegroeid en verworpen tot een economisch waterhoofd.

Geld heeft de afgelopen decennia in zijn diepste betekenis dus een andere inhoud gekregen. Waren de functies van geld tot kortgeleden vooral gelegen in haar betekenissen als ruilmiddel, rekeneenheid en spaarmogelijkheid, nu domineert de functie van speculeren: het met geld meer geld maken. Dit is onder andere tot uitdrukking gekomen in de agressieve wijze waarop onverantwoorde bankleningen zijn aangeboden. Dit alles heeft kunnen gebeuren omdat banken een grote mate van vrijheid hebben gekregen om geld te creëren. De door private partijen gecreëerde geldhoeveelheid is inmiddels vele malen groter geworden dan die gecreëerd door de centrale banken³. Dit heeft geleid tot de enorme groei van de financiële schulden, publiek en privaat. En tot ernstige onevenwichtigheden in de wereldeconomie.

Daarnaast heeft geldcreatie door private banken het al langer bestaande proces van overbelasting van mensen en van de natuur versterkt. De moderne economie heeft zich steeds meer ontworsteld aan de reële mogelijkheden en behoeften van mens en natuur. Op allerlei wijzen is aangetoond dat die overbelasting dramatische vormen begint aan te nemen. Zie bijvoorbeeld de overbelasting van natuur en milieu gemeten met de ecologische voetafdruk⁴. Zie ook de voortdurende honger van grote aantallen mensen, honger die niet het gevolg is van structurele tekorten van natuurlijke bestaansmiddelen, maar van de scheve aanwending van de beschikbare natuurlijke hulpbronnen en de daarmee samenhangende scheve verdeling van voedsel. Zie ook de alsmar verslechterende verdelingen van inkomens zoals die bijvoorbeeld tot uitdrukking komen in de wereld Gini-coëfficiënt.

Voorstellen

De moderne maatschappij is verworpen tot een samenleving levend van schulden. Daarbij gaat het niet alleen om financiële schulden, maar ook om ecologische en sociale schulden. Een en ander betekent dat financiële hervormingen ook verbonden moeten worden met ecologische en sociale hervormingen. Tegen deze achtergrond moeten onze aanbevelingen tot structurele hervorming van de financiële sector gezien worden. In dit advies beperken wij ons tot de financiële hervorming.

Volgens het Platform Duurzame en Solidaire Economie is een stabiel monetair systeem van groot belang voor Nederland en voor de wereld. Sterker nog, een stabiel monetair systeem is vereist om de echte uitdagingen (klimaat, grondstofschaarste, armoede en ongelijkheid, et cetera) aan te pakken. Het huidige monetaire systeem is echter inherent instabiel en daarom zijn drastische hervormingen onvermijdelijk. De hoofdpunten van onze inbreng aan uw commissie zijn:

- Creëer een stabiele geldhoeveelheid.
- Focus op de reële economie.
- Verminder de schulden bij particulieren, bedrijven en de overheid.
- Breng risico en beloning op een lijn.
- Herstructureer banken zodat zij failliet kunnen gaan (ongeacht hun omvang).
- Geef ruimte aan complementaire geldsystemen.

³ Zie onder andere Platform DSE, *Macro Economische Verkenning+ 2013*, 2012; New Economic Foundation, *Where does money come from?*, London 2011; Jackson en Dyson, *Modernising Money*, London 2013.

⁴ Zie bijvoorbeeld WWF en GFN, *Living Planet Report 2012*, Gland 2012.

Concreet houdt dit het volgende in:

1) *Plaats geldcreatie onder publiek bestuur.*

- De geldhoeveelheid wordt momenteel bepaald door het leengedrag van private banken die gericht zijn op winstmaximalisatie. Indien banken positief zijn over de economie en bankiers beloond worden per transactie, worden er veel leningen verstrekt. Indien het vertrouwen laag is (zoals nu), worden er weinig leningen verstrekt en daalt de geldhoeveelheid. Banken bemiddelen momenteel dus niet tussen spaarders en kredietnemers zoals velen beweren; zij lenen nauwelijks gespaard geld uit, maar creëren in de praktijk geld uit het "niets". Op het moment dat zij een lening verstrekken, creëren zij ook een deposito. Boekhoudkundig ontstaan een schuld (die met rente moet worden terugbetaald) en een deposito (die kan worden uitgegeven) tegelijkertijd. Beide kanten van de bankbalans worden opgehoogd; er wordt dus geen geld verschoven van de ene persoon naar de andere. Een nieuwe lening betekent wel een vergroting van de geldhoeveelheid. 97% van het geld is inmiddels op deze manier digitaal gecreëerd door private banken.
- Wij stellen voor alle geldcreatie te plaatsen onder publiek bestuur. Een nieuw te vormen monetair comité bepaalt op basis van objectieve criteria en macro economische data hoeveel geld er nodig is om de activiteit in de reële economie te ondersteunen. Dit orgaan werkt onafhankelijk van de politiek en is transparant. Het geld wordt via de overheid in omloop gebracht. De democratische regering bepaalt waaraan het nieuwe geld wordt besteed. Door de beslissingen te splitsen over creatie van nieuw geld en de aanwending daarvan, wordt misbruik voorkomen. Nieuw geld wordt alleen gecreëerd indien de inflatie laag en stabiel is. Het monetair comité streeft naar een inflatie die door de democratische gekozen regering is bepaald (onze voorkeur gaat uit naar nul inflatie). Het bankwezen kan en moet in de nabije toekomst een belangrijke rol vervullen in het proces van transitie naar een duurzame en solidaire economie. Deze taakstelling dient een dominant criterium te zijn bij de bepaling van de omvang van de geldhoeveelheid door het monetair comité.

2) *Creëer geld zonder schuld.*

- Momenteel kan geld alleen in omloop komen indien iemand bereid is schulden aan te gaan. Er wordt momenteel geen onderscheid gemaakt tussen de behoefte aan geld en de behoefte aan krediet.
- Wij stellen voor nieuw geld in omloop te brengen zonder schuld zodat er altijd voldoende geld beschikbaar is voor economische activiteit. Dit kan. Indien er meer geld nodig is in de economie, kan de rekening van de overheid bij De Nederlandse Bank opgehoogd worden. Dit nieuwe geld hoeft niet terugbetaald te worden en is daarom schuldenvrij. Dit geld wordt vervolgens uitgegeven aan de democratisch bepaalde doelstellingen. Het nieuwe geld wordt besteed in de reële economie in plaats van op de financiële markten. De overheid kan dit nieuwe geld op verschillende manieren in omloop brengen: investeren, de staatsschuld aflossen, belastingen verlagen of directe betalingen doen aan de burgers. En als er teveel geld in omloop is, kan dat aan de circulatie worden onttrokken.

3) *Full Reserve Banking.*

- Op dit moment lenen private banken dus geld uit dat zij niet bezitten. Dit heeft geleid tot een explosie van de geldhoeveelheid (en de schulden).
- In navolging van economen als Soddy, Fisher, Simons, Tobin, Friedman en Daly⁵ pleiten we voor 100% *Full Reserve Banking*. Dit betekent dat banken slechts geld mogen uitlenen indien rekeninghouders dit beschikbaar stellen.

4) *Eigenaarschap*

- Momenteel krijgen banken de beschikking over het geld dat iemand naar een bank brengt en heeft de rekeninghouder geen (of nauwelijks) zeggenschap over waar zijn geld heen gaat.
- Wij stellen voor rekeninghouders twee rekeningen te geven: een betaalrekening en een investeringsrekening. De rekeninghouder blijft eigenaar van het geld dat op zijn betaalrekening staat. Hierover wordt geen rente betaald. Dit geld staat 100% veilig en zal dus niet verdwijnen indien de bank failliet gaat. De rekeninghouder kan ook besluiten zijn geld te zetten op een bepaalde investeringsrekening van de bank. Hij bepaalt zelf voor welke termijn en op wat voor soort investeringsrekening hij zijn geld zet. Op deze manier wordt het geldsysteem gedemocratiseerd. Banken geven particulieren zo controle over of, en zo ja hoe hun geld wordt geïnvesteerd. Risico en beloning komen op één lijn te liggen. Daarnaast stellen wij voor dat spaarders via bijvoorbeeld een

⁵ Een uitgebreid overzicht van economen die pleiten voor *Full Reserve Banking* is te vinden op de website van Positive Money: <http://www.positivemoney.org/2011/10/economists-supporting-full-reserve-banking/>

coöperatie eigen banken mogen vestigen en zo volledige zeggenschap over hun spaargelden kunnen krijgen.

5) Tegengaan speculatie

- Momenteel bevindt het meeste geld zich op financiële markten en dus niet in de reële economie. Dit is onwenselijk. Geld dient een smeermiddel te zijn voor de reële economie.
- Wij stellen voor om speculatie onmogelijk te maken. Dit kan door bepaalde financiële producten te verbieden. Daarbij kan een *financial transaction tax* een belangrijke rol vervullen.

6) Veerkracht en efficiëntie.

- Momenteel is er in Nederland een monopolie van een valuta, de euro. Daarnaast zijn er vier banken die 90% van de Nederlandse markt controleren. Kortom, er is een gebrek aan concurrentie tussen munten en tussen banken.
- Wij stellen voor grote banken te splitsen en complementaire valuta in te zetten om economische, ecologische en sociale doelstellingen op lokaal en regionaal niveau te verwezenlijken. Door verschillende munten en meer banken zal de veerkracht van het monetair systeem toenemen⁶.

7) Schuldsanering

- Er zijn torenhoge schulden en er is te veel geld in omloop; geld dat niet meer overeenstemt met de reële behoeften en mogelijkheden van mens en natuur. Er zal dan ook gestreefd moeten worden naar het uit de markt halen van dat teveel aan geld en het verlagen van de schulden. Deze inkrimping betekent tegelijkertijd een inkrimping van de financiële sector als geheel. Deze sector moet beperkt worden tot de mate waarin daaraan behoeften is op grond van criteria van de reële economie. Dit betekent dat een groot deel van de sector zal verdwijnen (dit proces is al gaande). Uiteraard heeft dat ernstige gevolgen voor de mensen die werkzaam zijn in de financiële sector. Daarom moet deze inkrimping gepaard gaan met flankerend sociaal beleid waaronder herverdeling van werk en verkorting van de werkweek.
- Er zijn grofweg twee methoden om private en publieke schulden te verminderen: het saneren van schulden⁷ of het aflossen van bestaande schulden met nieuw schuldenvrij geld. Met schuldsanering is de laatste decennia heel wat ervaring opgedaan, zie bijvoorbeeld de maatregelen voorbereid door de Club van Parijs. Zie ook de vele voorstellen gedaan in het kader van de Jubilee campagnes. Een andere vorm van schuldsanering is het tegen elkaar wegstrepen van schulden en vorderingen⁸. Het aflossen van bestaande schulden met nieuw schuldenvrij geld is ook zeer goed mogelijk⁹ en in lijn met bovengenoemde voorstellen.

Ter afsluiting

Banken hebben dus ook in de toekomst een belangrijke maatschappelijke taak. Deze kunnen zij vervullen door zich te focussen op hun kerntaken:

- Het accepteren van deposito's.
- Het faciliteren van elektronische betalingen.
- Het voorzien in cash.
- Het verstrekken van leningen (het uitlenen van geld gestald op investeringsrekeningen).

Uw commissie staat voor een lastige taak. Machtsstructuren zullen moeten worden doorbroken om tot een stabiel monetair systeem te komen dat duurzaamheid en solidariteit kan ondersteunen. Geld en geldcreatie zijn al millennialang onderwerpen van discussie. In tijden van crises dienen de juiste keuzes gemaakt te worden.

Wij wensen u moed en wijsheid toe.

Namens het Platform Duurzame en Solidaire Economie,
Martijn Jeroen van der Linden & Lou Keune

⁶ Zie onder andere Bernard Lietaer, *Geld en duurzaamheid*, Utrecht 2012

⁷ Een historisch pendant van de door ons voorgestane hervorming is de geldsanering zoals die na de Tweede Wereldoorlog in Nederland is doorgevoerd onder leiding van minister Lieftinck.

⁸ Zie bijvoorbeeld de voorstellen in Richard Heinberg, *Einde aan de groei*, Utrecht 2012.

⁹ Zie bijvoorbeeld de voorstellen in Jackson en Dyson, *Modernising Money*, London 2013.